

ПРОТОКОЛ

засідання науково-експертної екологічної ради при Запорізькій обласній державній адміністрації

«Адаптація Запорізької області до зміни клімату: актуальність оцінки вразливості та можливості впровадження природоорієнтованих рішень»

11.07.2025

м. Запоріжжя

№ 8

Засідання проводилось у форматі відеоконференції за допомогою додатку ZOOM

Головуючий – Олександр КАЗАНЦЕВ

Секретар – Тетяна ТИХОМИРОВА

Список присутніх додається.

Порядок денний:

1. Законодавче забезпечення адаптації України до змін клімату та перспективи впровадження Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики» на регіональному рівні.
2. Шляхи реалізації державної політики у сфері зміни клімату на регіональному рівні.
3. Обговорення рекомендацій та пропозицій стосовно розроблення заходів щодо адаптації регіону до змін клімату.

Із вступним словом виступив Олександр КАЗАНЦЕВ – заступник голови Екологічної ради, директор Департаменту захисту довкілля Запорізької облдержадміністрації, який зазначив, що на території України, як і у всьому світі зміни клімату дедалі помітніше впливають на життя українців: літо стає спекотнішим, зими – м'якшими й більш нестабільними, частішають повені, посухи та буревії. Усе це створює серйозні ризики для сільського господарства, інфраструктури, водопостачання та здоров'я людей. Саме тому громадам треба адаптуватися і діяти на випередження. Крім того, збройна агресія російської федерації проти України перешкоджає ефективному впровадженню державної кліматичної політики в Україні і призводить до незворотних наслідків не лише для України, а і для всього європейського континенту та світу.

Підкреслив, що навіть в цих умовах, ми маємо ефективно працювати та впроваджувати державну кліматичну політику на регіональному рівні. Головна мета регіональних та місцевих планів і стратегій - визначити як кожен регіон чи громада зменшуватиме свій вплив на клімат і пристосовуватиметься до вже наявних чи очікуваних змін. Досягнення кліматичної нейтральності можливе лише за умови активної взаємодії держави, регіонів і громад.

З питання першого порядку денного слухали:

Ірину ПРОГОВУ – заступника директора Департаменту – начальника управління дозвільної діяльності та оцінки впливу на довкілля Департаменту захисту довкілля Запорізької обласної державної адміністрації, яка поінформувала учасників про законодавче забезпечення адаптації України до змін клімату. Особливу увагу було приділено перспективам впровадження Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики» на регіональному рівні, зокрема в Запорізькій області.

Зазначила, що відповідно до частини першої статті 14 Закону України «Про засади державної кліматичної політики» (далі - Закон), для забезпечення досягнення цілей державної кліматичної політики на регіональному рівні, органи виконавчої влади, у межах своїх повноважень, розробляють, подають на затвердження відповідної ради та забезпечують виконання:

- регіональних планів зменшення обсягів антропогенних викидів парникових газів та збільшення обсягів видалення парникових газів поглиначами (далі — План);
- регіональних стратегій адаптації до зміни клімату (далі — Стратегія).

Повідомила, що згідно з частинами третьою та четвертою статті 14 Закону, заходи з пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до неї (далі — Заходи) мають включатися до регіональних і місцевих стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, місцевих та регіональних програм охорони довкілля та інших документів планування місцевого рівня. Заходи розробляються з урахуванням результатів наукових досліджень та із залученням експертних організацій і громадськості, відповідно до методичних рекомендацій. У разі включення таких заходів до зазначених документів, розроблення та затвердження місцевих та регіональних Планів і Стратегій, передбачених частиною першою статті 14 Закону, не є обов'язковим.

Також зазначила, що згідно з пунктом 2 розділу VIII Закону, регіональні та місцеві Плани і Стратегії мають бути затверджені до 30.10.2026 (протягом двох років з дня набрання чинності Закону — 30.10.2024).

Окремо зауважила, що стаття 14 набирає чинності щодо Запорізької ОВА з 30.10.2025, тож розробка відповідних документів має розпочатись з цієї дати.

Також звернула увагу, що відповідно до прийнятого розпорядження КМУ від 30.05.2024 № 483-р «Про схвалення Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках», проведення оцінки ризиків та вразливості територій та/або населених пунктів до зміни клімату, відповідальними виконавцями якого, серед інших є облдержадміністрації має відбутись у 2025 році, але строк виконання заходу встановлюється з урахуванням статусу територій та/або населених пунктів згідно з переліком територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженим наказом

Мінреінтеграції від 22 грудня 2022 р. № 309, та може бути продовжений на 12 місяців після припинення або скасування воєнного стану.

З питання другого порядку денного слухали:

Ірину ПІРОГОВУ, яка поінформувала присутніх про проведену попередньо роботу щодо підготовки до реалізації державної кліматичної політики на регіональному рівні, а саме:

- направлено лист ЗОДА до Міндовкілля щодо участі у проєктах міжнародної допомоги та отримання інформації про наукові заклади та експертні організації, здатні провести оцінку кліматичних ризиків, що є основою для розроблення відповідних заходів. Наразі відповідь поки не отримана; водночас представники Міндовкілля висловлюють готовність надавати інформаційну підтримку. Також отримано перелік нормативно-правових актів, рекомендованих до врахування при розробці стратегії та плану.

- направлено запит до органів місцевого самоврядування щодо наявності заходів з адаптації до зміни клімату у стратегічних документах. За результатами аналізу відповідей, більшість громад такі заходи не включили або не ідентифікували як відповідні, хоча деякі можуть бути віднесені до них умовно. Новоолександрівська громада включила до стратегії розвитку захід «Розробка та впровадження Плану дій з адаптації до наслідків зміни клімату».

Також зазначила, що за результатами проведеного системного аналізу положень Закону, визначено можливі сценарії його реалізації на регіональному рівні, а саме:

1. Розроблення та затвердження Регіонального Плану і Стратегії до 30.10.2026.
2. Включення заходів щодо пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до неї до чинної регіональної стратегії розвитку (діє до 2027 року).
3. Включення таких заходів до регіональної програми охорони довкілля та інших документів планування (програма наразі не розроблена).
4. Відтермінування питання проведення оцінки вразливості територій області до закінчення воєнного стану.

Звернула увагу, що кожен із шляхів реалізації має свої переваги та недоліки та наголосила, що спільним та необхідним кроком для регіонального рівня є розробка кліматичного профілю області та оцінка вразливості територій Запорізької області до наслідків змін клімату.

Повідомила, що Департаментом захисту довкілля облдержадміністрації проаналізовано методологію, за якою АПЕНА розробила пілотні стратегії для трьох областей, зокрема Миколаївської, що є кліматично близькою до Запорізької області.

Зауважила, що в Запорізькій області оцінка вразливості ще не проведена, її виконання потребує відповідного фаху, це наукова робота.

В ході засідання ознайомила присутніх з орієнтовною дорожньою картою розроблення Регіонального стратегічного документа з адаптації до змін клімату та плану зменшення антропогенних викидів:

- початковий етап (збір даних, створення кліматичного профілю, оцінка вразливості, аудит джерел викидів);
- планування (розробка стратегії, інтеграція в регіональні плани, залучення стейкхолдерів);
- реалізацію (модернізація інфраструктури, озеленення, управління водою і відходами, розвиток відновлюваної енергетики, природоорієнтоване сільське господарство);
- оцінку та коригування (аналіз виконання, оновлення планів).

Зауважила, що очікуваними результатами є адаптація всіх територіальних громад та інтеграція екологічних критеріїв у систему управління.

Відповідно до дорожньої карти, першочерговим кроком є збір вихідних даних, необхідних для створення кліматичного профілю та оцінки вразливості територій і секторів економіки Запорізької області.

Перелік охоплює:

- кліматичні та метеорологічні дані (температура, опади, екстремальні явища);
- геопросторові та фізико – географічні дані (рельєф, ґрунти, гідрологічна мережа, землекористування);
- демографію та соціально-економічні характеристики (населення, зайнятість, вразливі категорії);
- енергетичну та промислову структуру (викиди, споживання, потенціал відновлюваних джерел енергії);
- сільське господарство (типи культур, агротехніка, чутливість культур до змін клімату);
- інфраструктуру (генеральні плани громад, зони підтоплення, енергоефективність будівель);
- стан довкілля та здоров'я населення (забруднення, захворюваність, стан екосистеми).

Зазначила, що найбільший вклад у секторальну адаптацію вносять аграрії – їх діяльність, прибутки напряду залежать від того наскільки адаптованою є вся галузь – від створення адаптованих (посухостійких) с/г культур до врахування змін погодних та температурних умов.

Акцентувала увагу, що аграрна галузь найбільш повно представлена науковими роботами, фахівцями та дослідженнями у сфері адаптації до змін клімату, оскільки аграрний сектор напряду залежить від клімату.

Також зазначила, що кліматичний профіль, оцінка вразливості, аудит джерел викидів та планування заходів є базовим наповненням регіонального документа незалежно від обраного сценарію. Різниця буде лише у деталізації даних.

Тетяну СОРОКІНУ - члена Екологічної ради, заступника начальника Запорізького обласного центру з гідрометеорології, яка повідомила присутніх, що кліматичний період завершився у 2020 році. Кліматичний період, який становить 30 років, визначає Всесвітня метеорологічна організація. Перший кліматичний період був з 1961р. по 1990р., а другий – з 1991р. по 2020р.

Зауважила, що весь цей обсяг даних є в Запорізькому обласному центрі з гідрометеорології. Починаючи з 2022 року ці дані відсутні, оскільки гідрометеорологічні станції та пости, що розташовані на окупованій території не працюють.

Акцентувала увагу, що період який буде розглядатися при проведенні подальших досліджень буде включно по 2020 рік, оскільки починаючи з 2022 року кліматичні дані по області відсутні.

Зазначила, що в штаті Запорізького обласного центру з гідрометеорології відсутні фахівці кліматологи, тому для підготовки кліматичних висновків доцільно звернутися до Українського гідрометеорологічного інституту.

Тетяну ЖАВЖАРОВУ – члена Екологічної ради, виконавчого директора ГО «Екосенс», яка повідомила, що у 2020 році ГО «Екосенс» розробила дорожню карту «Кліматичні цілі Запоріжжя і області», яка базувалась на кліматичних даних до 2020 року.

Акцентувала увагу, що найбільшими джерелами викидів парникових газів в області на той час були підприємства енергетики в місті Енергодар, які наразі знаходяться на окупованій території. Відповідно, рівень викидів парникових газів по області серйозно знизився, тому для об'єктивної оцінки варто враховувати також інші джерела інформації.

Зазначила, що існує Національний кадастр викидів антропогенних газів, який містить дані до 2023 року. Ці дані можна буде використовувати при формуванні нових оцінок.

Наголосила, що галузі енергетики та промисловості потребують коригування. Стосовно галузі житлово – комунального господарства, то корисною буде робота Департаменту економіки Запорізької міської ради, який працює над Планом дій сталого енергетичного розвитку і клімату міста Запоріжжя і має певні дані. Запропонувала залучити їх до роботи.

Звернула увагу на сільськогосподарський сектор і наявність Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року, яка узгоджується із стратегічними документами державної кліматичної політики. Запропонувала залучити до роботи Басейнове управління водних ресурсів річок Приазов'я Державного агентства водних ресурсів України, які наразі займаються картуванням, зокрема малих річок області.

Повідомила про готовність брати участь у роботі, запропонувала залучити за потреби колег, міжнародних експертів, а також фахівців Української кліматичної мережі.

Світлану ОХРИМЕНКО - члена Екологічної ради, заступника генерального директора Національного заповідника «Хортиця», яка запропонувала під час

підготовки документів по адаптації до змін клімату врахувати стан лісового господарства області, який сильно потерпає від змін клімату. Також висловила пропозицію врахувати і те, що руйнування Каховської греблі спричинило суттєвий вплив на зміну клімату регіону, зокрема через зменшення водного дзеркала області. Дані за 2020 рік суттєво відрізняються від даних на сьогоднішній день, сформованих після знищення Каховського водосховища.

Тетяну СОРОКІНУ, яка зазначила що оцінити вплив Каховського водосховища на кліматичні зміни буде занадто складно, оскільки порівняння спостережень до 2023 року та після є обмеженим через майже повне припинення гідрологічного моніторингу. Після 2023 року гідрологічні спостереження проводяться тільки на одному гідрологічному посту в селі Розумівка, що унеможлиблює аналіз даних.

Тетяну ЖАВЖАРОВУ, яка повідомила, що за потреби можна користуватися даними громадського моніторингу. Зокрема автоматизованою мережою ЕкоСіті, яка досі продовжує працювати безперервно, забезпечуючи щоденний збір по температурі та вологості.

Тетяну СОРОКІНУ, яка прокоментувала, що збір даних у межах громадського моніторингу не має нормативного статусу та не може використовуватися як офіційне джерело для науково обґрунтованих висновків.

Наголосила, що спостереження за вітровими умовами та/або температурним режимом повинні здійснюватися щоденно, у чітко визначений однаковий час, аби забезпечити їхню достовірність.

Зауважила, що громадські пости спостереження мають ознайомчий характер, тому не можуть бути основою для формування висновків про кліматичні зміни.

Звернено увагу, що навіть одноразове порушення регулярності – зокрема, переривання спостережень хоча б на один день – унеможлиблює коректне обчислення середніх значень, що критично для подальшого аналізу.

Гліба ЗОЛОТАРЬОВА - члена Екологічної ради, начальника управління з питань екологічної безпеки Запорізької міської ради, який повідомив, що в місті Запоріжжя вже розроблений та затверджений План дій з адаптації до наслідків змін клімату міста Запоріжжя. Зазначив, що під час його розробки у 2020 році було здійснено оцінку вразливості міста Запоріжжя ще до проявів змін клімату.

Наголосив, що хоча з того часу з'явилося нове законодавство та певні зміни, досвід у розробці документів з адаптації до кліматичних змін у міста Запоріжжя вже наявний.

Повідомив про готовність долучитися до процесу розробки аналогічних документів для області.

Ірину ПРОГОВУ, яка зауважила з приводу руйнації Каховської греблі і Каховського водосховища. Повідомила, що, по перше, Стратегія адаптації до

змін клімату повинна бути більш гнучкою, враховуючи сьогоденні умови та непередбачуваний перебіг подій.

По друге, регіональна Стратегія адаптації до змін клімату розробляється на 10 років, тому повинна забезпечити формування рішень орієнтованих на довгострокову перспективу.

Також звернула увагу на необхідності передбачити механізм коригування документа, який дозволить вносити певні зміни відповідно до вже проведених робіт.

З питання третього порядку денного слухали:

Олександра КАЗАНЦЕВА, який запропонував врахувати заслухані на засіданні пропозиції розроблення регіональних документів з адаптації до наслідків змін клімату.

Тетяна ЖАВЖАРОВА запропонувала, звернутися до профільних фахівців у сфері змін клімату, зокрема до Української кліматичної мережі, з метою проведення оцінки вразливості територій Запорізької області до впливу кліматичних змін та отримання інформації про проведені дослідження з цього питання.

За результатами обговорення питань Порядку денного

ВИРІШИЛИ:

1. Рекомендувати Департаменту захисту довкілля облдержадміністрації:

1.1. звернутися до Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України, Науково-координаційної ради НАН України, Інституту кліматично орієнтованого сільського господарства, Інституту агроєкології і природокористування НААН та Української кліматичної мережі щодо проведених наукових досліджень по Запорізькій області у сфері адаптації до наслідків зміни клімату та проведених оцінок вразливості і відповідних рекомендацій для їх використання при розробці регіонального документа.

Термін: до 11.08.2025

1.2. розмістити на офіційному сайті Запорізької облдержадміністрації відповідне повідомлення про початок збору даних щодо кліматичних змін у Запорізькій області, з метою широкого інформування та залучення до цього профільних наукових установ, навчальних закладів, громадських організацій та експертів у галузі змін клімату.

Термін: до 01.08.2025

1.3. звернутися до Запорізького обласного центру з гідрометеорології щодо надання кліматичних даних, необхідних для підготовки документів з адаптації до змін клімату та формування відповідних кліматичних висновків.

Термін: до 11.08.2025

2. Секретарю Екологічної ради здійснювати моніторинг стану реалізації рішень протоколу засідання та поінформувати голову Екологічної ради та інших її членів щодо їх виконання.

Термін: постійно

Головуючий

Олександр КАЗАНЦЕВ

Секретар

Тетяна ТИХОМИРОВА